

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Приймальної комісії

В.о. ректора

**Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

Валерій КОПІЙКА

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ**

Освітньо-науковий рівень – доктор філософії

**Галузь знань – С Соціальні науки, журналістика, інформація та
міжнародні відносини**

Спеціальність – С6 «Географія та регіональні студії»

Освітньо-наукова програма «Географія»

КИЇВ – 2026

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ**

Освітньо-науковий рівень – доктор філософії

**Галузь знань – С Соціальні науки, журналістика, інформація та
міжнародні відносини**

Спеціальність – С6 Географія та регіональні студії

Освітньо-наукова програма «Географія»

Голова предметної комісії

Сергій ЗАПОТОЦЬКИЙ

**Гарант
освітньо-наукової програми**

Сергій ЗАПОТОЦЬКИЙ

КИЇВ – 2026

ВСТУП

Вступники на освітньо-наукову програму «**Географія**» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії) зі спеціальності С6 «Географія та регіональні студії» складають письмовий вступний іспит зі спеціальності.

Програма вступного іспиту до аспірантури укладена в обсязі стандарту вищої освіти магістра зі спеціальності С6 «Географія та регіональні студії». Програма вступного іспиту зі спеціальності розроблена відповідно до вимог розділу V Правил прийому до Київського національного університету імені Тараса Шевченка у 2026 році, затверджених Вченою радою Університету 04.05.2026 (протокол № 12) та введених в дію наказом ректора № 510-32 від 05.05.2026.

Програма затверджена на засіданні Вченої ради географічного факультету «28» травня 2026 року (протокол №14).

Метою програми вступного іспиту є оцінювання рівня знань вступників та їхня здатність до здійснення науково-дослідної роботи, а саме: оцінювання теоретико-методологічної підготовки вступника; оцінювання здібностей вступника до науково-дослідної роботи; оцінювання наявних у вступника наукових та навчальних досягнень.

Форма проведення іспиту. Вступний іспит зі спеціальності проводиться в очному форматі у письмовій формі. Під час проведення вступного іспиту зі спеціальності здійснюється відеозапис процесу проведення іспиту. Використання дистанційного формату допускається за рішенням Приймальної комісії для вступників, які перебувають на тимчасово окупованій території.

Структура іспиту. Вступний іспит зі спеціальності складається з трьох основних компонентів:

- 1) виконання блоку завдань з розгорнутою відповіддю;
- 2) презентація дослідницької пропозиції;
- 3) презентація наукових та/або навчальних досягнень.

Блок завдань з розгорнутою відповіддю містить питання відкритого типу. Кількість завдань у блоці завдань з розгорнутою відповіддю складає 7 питань відкритого типу.

Тривалість проведення іспиту. Тривалість виконання усіх компонентів іспиту складає 90 хвилин.

Тривалість виконання блоку завдань з розгорнутою відповіддю складає 70 хвилин.

Тривалість виконання презентації дослідницької пропозиції складає 10 хвилин.

Тривалість виконання презентації наукових та навчальних досягнень складає 10 хвилин.

Схема формування оцінки. Результати виконання завдань вступного іспиту зі спеціальності оцінюються за 200-бальною шкалою.

Формування оцінки за вступний іспит до аспірантури здійснюється за такою схемою:

Компонент іспиту	Мінімальна кількість балів	Максимальна кількість балів
Теоретичні та практичні питання	0	140
Презентація дослідницької пропозиції	0	30
Наукові та навчальні досягнення	0	30

Підсумкова оцінка за вступний іспит зі спеціальності формується шляхом додавання оцінок за теоретичні та практичні питання, презентацію дослідницької пропозиції, наукові та/або навчальні досягнення.

У разі отримання вступником підсумкової оцінки за вступне випробування до аспірантури зі спеціальності у межах 0-99 балів комісією ухвалюється рішення про негативну оцінку («незадовільно») за вступний іспит.

Критерії оцінювання.

Результати виконання блоку тестових завдань або блоку завдань з розгорнутою відповіддю оцінюються за такими критеріями.

Блок тестових завдань містить 70 тестових питань з однією правильною відповіддю. Правильна відповідь на одне тестове питання оцінюється у 2 бали. Неправильна відповідь оцінюється у 0 балів.

Блок завдань з розгорнутою відповіддю містить 7 питань.

Бали	Критерії оцінювання
20 балів	Повна відповідь на одне питання
від 2 до 18 балів з кроком 2 бали	Неповна відповідь на одне питання
0 балів	Неправильна відповідь на одне питання

Результати виконання презентації дослідницької пропозиції оцінюються за такими критеріями.

1) **Актуальність теми пропонованого дослідження**, її відповідність спеціальності В10 «Філософія», Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 р. № 476 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2024-%D0%BF#Text>), піднапрямам досліджень Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Демократія та резильєнтність економіки і суспільства» (https://science.knu.ua/new/?page_id=4454).

Бали	Критерії оцінювання
6 балів	Тема пропонованого дослідження повністю відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні та піднапрямам досліджень Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Демократія та резильєнтність економіки і суспільства»
5 балів	Тема пропонованого дослідження відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні та частково відповідає піднапрямам досліджень Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Демократія та резильєнтність економіки і суспільства»
4 бали	Тема пропонованого дослідження частково відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні та відповідає піднапрямам досліджень Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Демократія та резильєнтність економіки і суспільства»
3 бали	Тема пропонованого дослідження частково відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні та частково відповідає піднапрямам досліджень Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Демократія та резильєнтність економіки і суспільства»
2 бали	Тема пропонованого дослідження частково відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні та не відповідає піднапрямам досліджень Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Демократія та резильєнтність економіки і суспільства»
1 бал	Тема пропонованого дослідження не відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні та частково відповідає піднапрямам досліджень Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Демократія та резильєнтність економіки і суспільства»
0 балів	Тема пропонованого дослідження не відповідає Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-

Бали	Критерії оцінювання
	технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні та не відповідає піднапрямом досліджень Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Демократія та резильєнтність економіки і суспільства»

2) Якість формулювання теми й мети пропонованого дослідження

Бали	Критерії оцінювання
6 балів	Тема дослідження сформульована у обсязі від 5 до 15 слів, репрезентує мету, об'єкт та предмет дослідження, повністю відповідає спеціальності С6 «Географія та регіональні студії», мета дослідження повністю корелює із темою та є реалістичною для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
5 балів	Тема дослідження сформульована у обсязі від 5 до 15 слів, репрезентує мету, об'єкт та предмет дослідження, відповідає спеціальності С6 «Географія та регіональні студії», мета дослідження частково корелює із темою та є реалістичною для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
4 бали	Тема дослідження сформульована у обсязі від 5 до 15 слів, частково репрезентує мету, об'єкт та предмет дослідження, відповідає спеціальності С6 «Географія та регіональні студії», мета дослідження частково корелює із темою та є реалістичною для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
3 бали	Тема дослідження сформульована у обсязі від 5 до 15 слів, частково репрезентує мету, об'єкт та предмет дослідження, відповідає спеціальності С6 «Географія та регіональні студії», мета дослідження частково корелює із темою та є реалістичною для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
2 бали	Тема дослідження сформульована у обсязі від 5 до 15 слів, частково репрезентує мету, об'єкт та предмет дослідження, частково відповідає спеціальності С6 «Географія та регіональні студії», мета дослідження частково корелює із темою та є реалістичною для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
0 балів	Тема дослідження сформульована з порушенням обсягу від 5 до 15 слів, частково репрезентує мету, об'єкт та предмет дослідження, частково відповідає спеціальності С6 «Географія та регіональні студії», мета дослідження частково корелює із темою та є реалістичною для досягнення у форматі дисертаційного дослідження - 1 бал. Мета дослідження не є реалістичною для досягнення у форматі дисертаційного дослідження

3) Якість формулювання дослідницьких завдань

Бали	Критерії оцінювання
6 балів	Дослідницькі завдання повністю відповідають меті, об'єкту та предмету дослідження та є реалістичними для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
5 балів	Одне із дослідницьких завдань частково відповідає меті, об'єкту та предмету дослідження, але завдання є реалістичними для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
4 бали	Одне із дослідницьких завдань не відповідає меті, об'єкту та предмету дослідження, але завдання є реалістичними для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
3 бали	Два дослідницькі завдання частково відповідають меті, об'єкту та предмету дослідження, але завдання є реалістичними для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
2 бали	Два дослідницькі завдання не відповідають меті, об'єкту та предмету дослідження, але завдання є реалістичними для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
1 бал	Більше двох дослідницьких завдань не відповідають меті, об'єкту та предмету дослідження, але завдання є реалістичними для досягнення у форматі дисертаційного дослідження
0 балів	Більше двох дослідницьких завдань не є реалістичними для досягнення у форматі дисертаційного дослідження

4) Якість формулювання дослідницької гіпотези

Бали	Критерії оцінювання
6 балів	Дослідницька гіпотеза є повністю обґрунтованою, спирається на результати наявних наукових досліджень за заявленою темою, є реалістичною для перевірки у форматі дисертаційного дослідження
5 балів	Дослідницька гіпотеза є частково обґрунтованою, спирається на результати наявних наукових досліджень за заявленою темою, є реалістичною для перевірки у форматі дисертаційного дослідження
4 бали	Дослідницька гіпотеза є частково обґрунтованою, частково спирається на результати наявних наукових досліджень за заявленою темою, є реалістичною для перевірки у форматі дисертаційного дослідження
3 бали	Дослідницька гіпотеза є частково обґрунтованою, проте не спирається на результати наявних наукових досліджень за заявленою темою, але є реалістичною для перевірки у форматі дисертаційного дослідження
2 бали	Дослідницька гіпотеза є недостатньо обґрунтованою, частково спирається на результати наявних наукових досліджень за заявленою темою, але може бути перевірена у форматі дисертаційного дослідження

Бали	Критерії оцінювання
1 бал	Дослідницька гіпотеза не може бути перевірена у форматі дисертаційного дослідження
0 балів	Дослідницька гіпотеза не сформульована

5) Якість опису методів дослідження

Бали	Критерії оцінювання
6 балів	Методи дослідження сформульовані коректно, вичерпно, відповідають темі, меті, дослідницьким завданням, є релевантними для застосування у межах спеціальності С6 «Географія та регіональні студії»
5 балів	Методи дослідження сформульовані коректно, вичерпно, але один із запропонованих методів частково відповідає темі, меті, дослідницьким завданням, і є релевантними для застосування у межах спеціальності С6 «Географія та регіональні студії»
4 бали	Методи дослідження сформульовані коректно, але два із запропонованих методів частково відповідають темі, меті, дослідницьким завданням, і є релевантними для застосування у межах спеціальності С6 «Географія та регіональні студії»
3 бали	Методи дослідження сформульовані коректно, але один із запропонованих методів не є релевантним для застосування у межах спеціальності С6 «Географія та регіональні студії»
2 бали	Методи дослідження сформульовані поверхово, вони наближено відповідають темі, меті, дослідницьким завданням
1 бал	Більше двох запропонованих методів не є релевантними для застосування у межах спеціальності С6 «Географія та регіональні студії»
0 балів	Методи дослідження не відповідають темі, меті, дослідницьким завданням

Оцінювання наукових та навчальних здобутків вступника здійснюється за такими критеріями.

**Порядок нарахування додаткових балів
за навчальні/наукові досягнення вступників до аспірантури
для здобуття освітнього і наукового ступеня доктора філософії**

Навчальні та наукові досягнення	Код	Кількість балів
Диплом переможця чи призера міжнародної студентської олімпіади з фаху*	ДБ ₁	перше місце – 30 друге місце – 25 третє місце – 15
Диплом переможця чи призера Всеукраїнської студентської олімпіади МОН України з навчальних дисциплін, напрямів та спеціальностей*	ДБ ₂	перше місце – 15 друге місце – 10 третє місце – 5
Диплом переможця чи призера Міжнародного конкурсу студентських наукових робіт з галузей знань і спеціальностей*	ДБ ₃	перше місце – 30 друге місце – 25 третє місце – 15
Диплом переможця чи призера Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт МОН України з галузей знань і спеціальностей*		перше місце – 15 друге місце – 10 третє місце – 5
Диплом переможця чи призера Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт МОН України з галузей знань і спеціальностей (I тур – у разі відсутності II туру)*		перше місце – 7 друге місце – 5 третє місце – 3
Диплом переможця чи призера Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт НАН України з галузей знань і спеціальностей*	ДБ ₄	перше місце – 15 друге місце – 10 третє місце – 5
Диплом лауреата премії НАН України для молодих учених та студентів ЗВО за обраною галуззю знань*	ДБ ₅	15
Стаття у науковому виданні, включеному до Переліку наукових фахових видань України (категорія Б) або у закордонному виданні (за обраною галуззю знань)**	ДБ ₆	10 (кожна стаття) 5 (якщо стаття має більше 2 співавторів)
Стаття у виданні, яке індексується у міжнародних наукометричних базах Scopus або Web of Science (за обраною галуззю знань)**	ДБ ₇	10 (кожна стаття)
Матеріали конференції, які проіндексовано у міжнародній наукометричній базі Scopus або Web of Science (за обраною галуззю знань)**		5 (кожен матеріал)
Участь у науковій конференції (за умови опублікування тез доповіді за обраною галуззю знань)***	ДБ ₈	2 (кожні тези)
Міжнародний патент на винахід за обраною галуззю знань***	ДБ ₉	30
Патент України на винахід за обраною галуззю знань***	ДБ ₁₀	20
Патент України на корисну модель за обраною галуззю знань***		10
Авторське свідоцтво на твір за обраною галуззю знань***		5
Диплом магістра/спеціаліста з відзнакою за обраною галуззю знань	ДБ ₁₁	5

*	Диплом, отриманий за період не більше трьох років до моменту вступу. Статус олімпіади визначається вченою радою факультету/інституту.
**	Зараховується одна стаття в одному номері журналу та одні тези однієї конференції Якщо співавторами статті чи тез доповіді є вступники, які обидва претендують на вступ за однією галуззю знань, кількість балів зменшується вдвічі.
***	За період не більше п'яти років до моменту вступу

Загальна сума балів за навчальні/наукові досягнення не може перебільшувати 30 балів:

$$ДБ_1 + ДБ_2 + ДБ_3 + ДБ_4 + ДБ_5 + ДБ_6 + ДБ_7 + ДБ_8 + ДБ_9 + ДБ_{10} + ДБ_{11} \leq 30$$

I. Теоретико-методологічні аспекти географічних досліджень.

Методологія географічних досліджень, основні поняття та підходи. Загальнонаукові аспекти теорії та методології. Основні методи і підходи в географічних дослідженнях. Система географічних наук. Географічні принципи, закони і закономірності. Особливості природно-географічних та суспільно-географічних досліджень. Роль географії у розв'язанні теоретичних і прикладних проблем взаємодії природи та суспільства. Проблема визначення просторової організації геосистем. Основні організаційні рівні геосистем (глобальний, регіональний, локальний). Ландшафтна сфера Землі як планетарна геосистема. Співвідношення понять “ландшафтна сфера”, “географічна оболонка”, “ноосфера”. Роль природних ресурсів у виробництві матеріальних благ. Природні ресурси як матеріальна основа економічного розвитку. Раціональне природокористування і його вплив на процес виробництва. Суспільство і природа. Етапи взаємовідносин з довкіллям. Протиріччя між рівнем життя, виробництвом матеріальних цінностей і якістю довкілля. Глобальні проблеми рівноваги між суспільством і природою. Технократизація суспільного розвитку. Зміни форм залежності людства від природи. Зв'язок географічної науки з іншими науками. Взаємодія світогосподарських і геополітичних процесів. Цикли світової політики. Геополітичні моделі світу: концепція Хартленду, "пан-регіону", "морської сили". Геополітика і світовий порядок. Глобалізація, її вплив на розвиток держави. Історична зумовленість процесів глобалізації. Індикатори оцінки рівня глобалізованості територій. Концепція сталого (збалансованого) розвитку: історія формування, зміст і основні положення. Історичні передумови появи концепції сталого розвитку. Цілі, принципи та завдання сталого (збалансованого) розвитку. Збалансований розвиток як предмет наукового вивчення. Основні етапи взаємодії суспільства і природи, сучасна криза життєдіяльності суспільства в природі.

II. Регіональні природничо-географічні студії.

Типи ландшафтних територіальних структур. Морфологічна структура географічного ландшафту. Класифікація ландшафтів. Ландшафт як об'єкт естетичного сприйняття. Фізіологічні та композиційні властивості ландшафту. Зональність та а зональність ландшафтів на території України. Використання теоретичних положень ландшафтознавства та ландшафтної екології в методиках проведення агроекологічних та урбоекологічних досліджень. Основні підходи та методи планування ландшафту та ландшафтного дизайну. Методики проведення ландшафтних досліджень для потреб ландшафтної архітектури, дизайну та планування. Теоретичні основи фізико-географічного районування. Система таксономічних одиниць фізико-географічного районування. Геологічна структура, тектонічні рухи та їхній вплив на формування рельєфу. Генетичні типи антропогенних відкладів та основні закономірності їхнього географічного поширення. Кліматичні умови та ресурси України. Кліматичне районування України. Кліматична криза та її соціально-економічні і природні наслідки. Міжнародна співпраця у вирішенні екологічних проблем атмосфери. Закономірності в поширенні антропогенних відкладів на території України. Негативні фізико-географічні процеси на території України та шляхи боротьби з

ними. Типізація екологічних ризиків. Механізми управління екоризиками для реалізації успішної стратегії геоecологічної безпеки. Поняття про міжнародне екологічне співробітництво. Міжнародні екологічні організації, фонди, програми та проекти, представлені в Україні, та сфери їхньої діяльності. Репрезентативність і унікальність територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Правові засади впровадження Конвенції про біорізноманіття. Принципи функціонування екологічної мережі міжнародного (у т.ч. всеєвропейського), національного та регіонального рівнів.

Поняття, термінологія науки про рельєф. Історія розвитку знань про рельєф, наукові школи. Геоморфологічна наука в Україні. Головні концепції геоморфології та концептуальний підхід до вивчення рельєфу. Концепція взаємодії внутрішніх та зовнішніх сил. Геоморфологічні аспекти еволюції тектоногенезу, літогенезу, клімату, гідросфери, біосфери, рельєфоутворюючих процесів. Регіональна геоморфологічна характеристика материків та океанів. Регіональна та планетарна геоморфологія: просторово-часові закономірності. Принципи та підходи до геоморфологічного районування. Загальний геоморфологічний аналіз рельєфу, методи вивчення морфології, генезису та віку; системний аналіз та математичне моделювання. Морфоструктурний та неотектонічний аналіз, особливості їхнього застосування в Україні. Наукові напрямки прикладних геоморфологічних досліджень, їхні завдання та методи. Сучасні прикладні проблеми вивчення рельєфу та екзогенних процесів в Україні. Геоморфологічні дослідження для вирішення екологічних проблем. Інженерно-геоморфологічний аналіз. Антропогенний рельєф та його вивчення при інженерно-геоморфологічному аналізі. Фактори рельєфоутворення та особливості їхнього впливу на рельєф та сучасні рельєфоутворюючі процеси. Морфоструктурне розчленування. Палеогеографія як вчення про давню природу земної поверхні. Давня географічна оболонка Землі як об'єкт дослідження. Поділ палеогеографії. Методика палеогеографічних досліджень. Принципи і методика досліджень (палеогеографічні пам'ятники та індикатори, принципи реконструкції давньої природи земної поверхні, палеогеографічні методи, палеогеографічні карти і плани). Комплексний метод палеогеографічних реконструкцій. Джерела і методи історичних реконструкцій змінюючі: річні кільця дерев, озерні відклади, керни полярних льодовиків, леей, керни з морського дна, пилок рослин, палеогрунти, історичні архіви і карти та ін. Палеогеографічне прогнозування пошуків корисних копалин. Палеогеографічні умови формування інженерно-геологічних властивостей гірських порід.

Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів – об'єкт, предмет, методи досліджень. Методологічні основи конструктивної географії та природокористування. Принципи конструктивно-географічного та геоecологічного аналізу в регіональному проектуванні. Конструктивно-географічне та геоecологічне прогнозування в обґрунтуванні схем і проектів природокористування. Об'єкт і цілі прогнозування.

Нормування антропогенного навантаження на географічне середовище. Нормативи забруднення атмосфери, води, ґрунтів, сільськогосподарської продукції. Регіональний геоecологічний моніторинг, його зміст і принцип організації.

Моніторинг природно-технічних геосистем. Клімат як ресурс і його використання. Раціональне освоєння і комплексне використання ресурсів надр. Використання і охорона земельних ресурсів. Захист ґрунтів від хімічного забруднення, засолення, заболочення, підтоплення та ін. Рекультивація земель. Проблема прісної води. Забруднення водойм, їх антропогенне евтрофування. Використання і охорона підземних вод. Біоресурси суші, їх склад і диференціація за природними зонами. Проблеми біологічної продуктивності Землі. Загальні особливості використання природних ресурсів України, зумовлені структурою, організацією та рівнем розвитку її економіки. Особливості охорони природи у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС. Ядерна енергетика і проблеми охорони природи. Організація охорони природи і раціональне використання природних ресурсів. Міжнародне співробітництво в галузі охорони природи. Санітарно-гігієнічні норми та граничнодопустимі концентрації.

III. Регіональні соціально-економічні та культурно-політичні студії.

Об'єкт та предмет економічної та соціальної (суспільної) географії. Місце суспільної географії в системі географічних наук. Структура суспільної географії. Рівні дослідження в суспільній географії. Функції економічної та соціальної географії, її роль у розв'язанні теоретичних і прикладних проблем суспільства. Закони та закономірності в суспільній географії. Концепція суспільно-географічного положення. Підходи та методи оцінки суспільно-географічного положення. Потенціал території. Функції місця. Концепція просторової (територіальної) організації суспільства. Територіальна організація господарства. Галузева та територіальна структура. Полімасштабність розвитку та концепції регіоналізації простору. Концепція суспільно-географічного районування. Нерівномірність регіонального розвитку та концепції поляризації простору. Концепція полюсів розвитку, модель «центр-периферія», теорія нерівномірного географічного розвитку. Процеси метрополізації. Комплексність регіонального розвитку та концепції кластерно-мережевої організації простору. Концепція суспільно-географічних комплексів. Територіальні комплекси. Методологічні підходи в суспільній географії. Методи дослідження в суспільній географії. Кількісні та якісні методи дослідження. Методи моделювання в суспільно-географічних дослідженнях. ГІС-аналіз та моделювання в суспільній географії. Концепції соціальної географії. Територіальний соціум. Спосіб життя населення. Рівень та якість життя населення. Бідність населення. Гендер і географія. Концепції географії культури та релігії, медичної географії, рекреаційної географії, політичної географії. Теорії управління розвитком регіону. Економічна, соціальна, екологічна безпека регіонів. Концепція конкурентоспроможності регіонів. Концепція суспільно-географічного прогнозування. Концепції територіального планування. Соціально-демографічні проблеми регіонального розвитку в Україні. Демографічна ситуація в Україні. Проблеми депопуляції та старіння населення у регіонах України. Проблеми розселення населення в Україні. Проблеми нерівномірності соціального розвитку регіонів України. Соціальна поляризація простору. Рівні та умови життя населення в регіонах України. Регіональні особливості поширення захворюваності та злочинності в Україні. Гендерні

проблеми у регіонах України. Регіональні етно-конфесійні проблеми в Україні. Економічна поляризація простору. Полюси економічного розвитку та периферія. Проблема гіперконцентрації галузей господарства в індустріальних та високоурбанізованих районах та окремих господарських агломераціях. Регіональні проблеми безробіття в Україні. Зовнішні трудові міграції. Регіональні проблеми формування середнього класу в Україні. Промислові райони та вузли України. Регіональні проблеми сільського господарства в Україні. Особливості розвитку фермерства в Україні. Продовольча безпека в Україні. Транспортна система України. Регіональні проблеми розвитку сфери послуг в Україні. Регіональні проблеми модернізації господарського потенціалу. Регіональні проблеми розвитку малого підприємництва. Проблеми формування та мобільності креативного класу в Україні.

Екологічні проблеми регіонального розвитку в Україні. Екологічна ситуація в Україні. Проблеми регіональної диференціації рівнів забруднення території України. Природно-техногенна безпека. Проблеми нерівномірності розміщення потенційно небезпечних виробництв в Україні. Регіональні проблеми радіаційного забруднення в Україні. Регіональні проблеми накопичення відходів та поводження з ними. Суспільно-географічне районування України. Досвід суспільно-географічного районування України. Генеральна схема планування території України. Адміністративно-територіальна реформа та проблеми децентралізації в Україні. Регіональні особливості формування територіальних громад.

Географічне країнознавство. Типологія країн світу. Країнознавче районування світу. Демографічна ситуація у регіонах світу. Основні напрямки міграцій. Світове господарство та міжнародний поділ праці. Структура світового господарства. Глобалізація світового господарства. Роль транснаціональних корпорацій. Полюси та центри розвитку світового господарства. Роль природних умов і ресурсів у розвитку господарства країн світу. Наслідки нерівномірності розподілу природних ресурсів в світі. Трудові ресурси світу. Центри притягання робочої сили. Особливості промислового розвитку у регіонах світу. Центри промислового виробництва. Інтеграційні процеси в світі. Роль регіональних інтеграційних угруповань у розвитку світового господарства.

IV. Урбаністичні студії

Поняття «місто» та «міський спосіб життя». Урбанізація та урбогенез. Кількісні та якісні параметри урбанізації. Мережі міських поселень. Концепції світових, глобальних міст. Суспільно-географічне положення міста. Моделі просторової структури міст. Процеси просторового розвитку міст. Стадійо-регіональний характер урбанізації. Колоніальні міста. Індустріальні міста. Постіндустріальний розвиток міст. Сучасні трансформації у містах. Джентрифікація. Публічні простори міст. Метрополітенські регіони, їх структура. Міські агломерації. Моно- та поліцентричні агломерації. Етапи розвитку міських агломерацій. Розвиток приміської зони. Субурбанізація. Міста-супутники. Хибна урбанізація. Неконтрольований розвиток міст. Містоутворювальна підсистема. Містоформуючі галузі. Містообслуговуюча підсистема. Монофункціональні міста. Міська інфраструктура. Міський транспорт. Транспортна система міста. Неоліберальний

розвиток міст. Концепція «право на місто». Місто як об'єкт планування. Класифікація міст. Сутність містобудування. Міське планування як спосіб управління розвитком міста. Ресурсний потенціал міста. Місто як ресурс соціально-економічного розвитку. Містобудівні заходи щодо забезпечення формування повноцінного життєвого середовища. Теорії міського планування. Витоки сучасного містобудування та нові просторові концепції. Раціонально-комплексний підхід в теоріях міського планування. Афінська хартія. Рух регіонального планування та City Beautiful в теорії міського планування. Теорія “Нового урбанізму” в системі міського планування. Основні принципи Нового урбанізму. Особливості розвитку міст в умовах глобалізації економіки. Урбан дизайн в системі міського планування. Манхеттенізація, Ванкуверизм та Гонкуверизм. Містобудівне регулювання землекористування. Особливості організації державного земельного кадастру. Містобудівний кадастр населених пунктів. Система управління містобудуванням. Цілі та інструменти міського планування. Структура та модель міського планування. Склад і типологія містобудівної документації. Державні будівельні норми. Генеральна схема планування території України. Схема планування території регіону

Генеральний план населеного пункту. Детальний план території. Проект забудови території та проект розподілу території мікрорайону (кварталу). Містобудівне обґрунтування. Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади. Комплексна оцінка території як основний інструмент моделювання її планувальної організації. Особливості розселення населення у містах. Типології і класифікації міст. Агломерації та приміські зони. Соціально-економічна база формування міст. Містоутворююча, містообслуговуюча та містозабезпечуюча сфери. Соціально-економічна база перспективного розвитку міст і визначення чисельності населення. Система міського господарства та його функції

Функціональне зонування території міста. Планувальна організація сельбищних територій. Сельбищна зона (територія). Житловий квартал, житловий район, сельбищний район. Функціонально-планувальна організація житлового району. Особливості планування садибної забудови. Основні техніко-економічні показники. Організація громадського обслуговування. Послуги повсякденні, періодичні, епізодичні. Система громадських центрів міста та формування загальноміських центрів. Склад та диференціація міських центрів, формування районних і дрібніших центрів обслуговування. Особливості планувальної структури громадського центру. Система громадських центрів міста

Диференціація міських центрів, формування районних і дрібніших центрів обслуговування. Особливості формування загальноміських центрів. Планувальна структура громадського центру. Форма міста та її обумовленість. Рівні сприйняття містобудівної форми. Умови і чинники формоутворення міст. Способи формоутворення міст. Моделі територіального зростання міст. Значення форми міста та концепції містобудівної форми. Гармонізація довкілля як основа містобудівної діяльності. Композиція як спосіб структурної організації містобудівної форми. Пропорціювання в міському плануванні. Золотий перетин у композиції міських планів. Передумови гармонізації плану міста

Промислова зона міста. Складська зона міста. Особливості

планування. Планувальна організація зони зовнішнього транспорту. Споруди і будови зовнішнього транспорту. Функції і роль зелених насаджень міста у формуванні міського середовища. Основи проектування елементів системи озеленення (парки, сади, сквери, бульвари). Особливості їх планування. Простори вільного часу: міста в рекреаційних районах. Сучасна концепція культурної спадщини. Розселення і транспортні зв'язки в структурі міста. Пересування населення. Вулично-дорожня мережа міста. Особливості планування мережі громадського транспорту. Організація водопостачання і каналізації в місті. Організація енергопостачання в місті. Особливості урбанізації в Україні. Субурбанізація та розвиток приміської зони. Урбанізація в світі. Світові (глобальні) міста. Мегаполіси світу. Псевдоурбанізація. Сучасні тенденції та проблеми у розвитку міст в Україні. Особливості відбудови міст України в повоєнний період.

Список рекомендованих джерел:

1. Безлюбченко О.С. Завальний О.В., Черноносова Т.О. Планування і благоустрій міст : навч. посіб. для студ. напряму "Будівництво" вищ. навч. закл. Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Х. :ХНУМГ, 2017. 205 с.
2. Гавриленко О.П. Геоекологічне обґрунтування проектів природокористування. К.: Ніка-Центр, 2008.
3. Гавриленко О.П. Екологія з основами геоекології. Підручник. Riga: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2018. 462 с.
4. Герасимчук З.В., Олексюк А.О. Екологічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення. Луцьк, 2007.
5. Глобалізація світового господарства: геопросторовий вимір: монографія /кол. авт.; за ред. О.О.Любіцевої, В.К.Бабарицької (Кіптенко), Б.П. Яценка (у співавторстві) К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. 160 с.
6. Глобальні виклики сучасності: суспільно географічний вимір: монографія/ за ред. В.К.Кіптенко, Б.В.Яценка (у співавторстві) К.: ВПЦ «Київський університет», 2012. 255 с.
7. Гожик П. Ф., Герасименко Н. П., Бортник С. Ю. Четвертинна геологія. К.: Вид-во Київський університет, 2019.
8. Гродзинський М.Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень. К., 1995.
9. Гродзинський М.Д., Савицька О.В. Естетика ландшафту. К., 2005.
10. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація. К., 2009. 346 с.
11. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація: Монографія. Київ, 2009.
12. Денисенко О.О. Процеси метрополізації: світогосподарський аспект: Монографія. Київ, 2012.
13. Дідик В. В. Павлів А. П. Планування міст: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. Національний ун-т "Львівська політехніка". Л.: Львівська політехніка, 2006. 411 с.
14. Дмитрук О.Ю. Урбаністична географія з основами урбогеоекології. К., 2000.
15. Дністрянський М.С. Геополітика: Навч.посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011.

16. Драпіковський О.І., Іванова І.Б., Бойко-Бойчук О.В., Гройсман В.Б. Розвиток міст та містобудівна політики: монографія К.: НАДУ, 2009. 124 с.
17. Дронова О.Л. Геоурбаністика: навч. посіб. К.:Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. 419 с.
18. Дронова О.Л. Геоурбаністика: Навч. посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014.
19. Заповідна справа в Україні / За ред. М.Д.Гродзинського, М.П.Стеценка. К., 2003.
20. Запотоцький С.П. Регіональна конкурентоспроможність: суспільно-географічні засади формування: Монографія. Київ, 2012.
21. Кіптенко В.К. Світосистемний підхід в країнознавстві. Географічне країнознавство: підручник / Я.Б.Олійник, Б.П. Яценко, О.О.Любіцева; за наук. Ред. Проф. Я.Б.Олійника, Б.П.Яценка. К: ВПЦ «Київський університет», 2015. С. 37-48
22. Кіптенко В.К. Цивілізаційний підхід у країнознавстві. Географічне країнознавство: підручник / Я.Б.Олійник, Б.П. Яценко, О.О.Любіцева; за наук. Ред. Проф. Я.Б.Олійника, Б.П.Яценка. К: ВПЦ «Київський університет», 2015. С. 26-36
23. Кононенко О., Гнатюк О. Методи урбаністичних досліджень: навчальний посібник. Київ, 2024. 145 с.
24. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. К., 2005.
25. Матвіїшина Ж.М. Просторово-часова кореляція палеогеографічних умов четвертинного періоду на території України: проект «Наук. книга» / НАН України. Інститут географії. ред. Ж. М. Матвіїшина. К.: Наук. думка, 2010. 192 с.
26. Мезенцев К., Олійник Я., Мезенцева Н. (ред.). Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін. Монографія. Київ: Фенікс, 2017.
27. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність та поляризація: Монографія. Київ, 2014.
28. Мезенцева Н.І., Батиченко С.П., Мезенцев К.В. Захворюваність і здоров'я населення в Україні: суспільно-географічний вимір. Монографія. Київ, 2018.
29. Мезенцева Н.І., Кривець О.О. Гендер і географія в Україні: Монографія. Київ, Ніка-Центр, 2013.
30. Мезенцева Н.І., Мезенцев К.В. Науково-дослідницький практикум з суспільної географії. Навчально-методичне видання. Київ, 2014.
31. Мельник А.В. Ландшафтний моніторинг / А.В. Мельник, Г.П. Міллер. К., 1993. 150 с.
32. Методи геоекологічних досліджень / За ред. М.Д.Гродзинського та П.Г.Шищенко. К., 1999.
33. Нагірна В.П. Інтегральний потенціал території у контексті господарської діяльності регіону. Український географічний журнал. 2010. №2. С. 32-39.
34. Немець К.А., Немець Л.М. Просторовий аналіз у суспільній географії: нові підходи, методи, моделі: Монографія. Харків: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2013.
35. Немець Л.М., Мезенцев К.В. (ред.). Соціальна географія: Підручник. Київ: Фенікс, 2019.
36. Немець Л.М., Сігеда К.Ю. (ред.). Інноваційно-інвестиційний потенціал як основа конкурентоспроможності регіону (на прикладі Харківської області). Монографія. Харків: ХНУ імені В.М.Каразіна, 2017.

37. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Економічна та соціальна географія: сучасний стан і перспективи розвитку. Київ: ВГЛ «Обрії», 2009.
38. Олійник Я.Б., Шевчук С.М. Методологічні основи розвитку суспільної географії в Україні у XX столітті. Навч. посібник. Київ: ВГЛ «Обрії», 2011.
39. Палеха Ю. М. Планування забудови міського середовища. К., 2008. 121 с.
40. Палієнко В.П., Матошко А.В., Барщевський М. Є. та ін. Сучасна динаміка рельєфу України. К.: Наукова думка, 2005.
41. Пащенко В.М. Конструктивно-географічний підхід і ландшафтознавство / Антропогенні географія і ландшафтознавство в XX і XXI століттях / В.М. Пащенко. Вінниця: Гіпаніс, 2003. С. 45-51.
42. Петлін В.М. Конструктивна географія / В.М. Петлін. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 544 с.
43. Пилипенко І.О. Суспільно-географічна периферія: концепція, параметризація і делімітація: Монографія. Херсон, 2015.
44. Підгрушний Г.П., Єлістратова Л.О., Апостолов О.А., Провотар Н.І. Використання супутникової інформації в дослідженні територіальної організації суспільства. Український географічний журнал, 2025, № 3, С. 51-60.
45. Підгрушний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток України: Монографія. – Київ: Інститут географії НАН України, 2009.
46. Посацький Б.С. Основи урбаністики: Навчальний посібник. У 2 ч. Ч.П. Розпланування та забудова міст. Львів: Вид-во Нац.ун-ту “Львівська політехніка”, 2001. 244 с.
47. Самойленко В.М. Математичне моделювання в геоєкології. К., 2003.
48. Самойленко В.М., Верес К.О. Моделювання урболандшафтних басейнових геосистем. К., 2007.
49. Самойленко В.М., Діброва І.О. Природничо-географічне моделювання: підручник. Київ : Ніка-Центр, 2019. 320 с.
50. Самойленко В.М., Діброва І.О., Пласкальний В.В. Антропізація ландшафтів. К.: Ніка-Центр, 2018.-232 с
51. Світове господарство в умовах глобалізації: Монографія / кол. авт.; за ред. Я.Б.Олійника, Б.П.Яценка, В.К.Бабарицької (Кіптенко) (у співавторстві) К.: ВПЦ «Київський університет», 2004. 145 с.
52. Стафійчук В.І. Геоконфліктологія: Навчально-методичний комплекс. К.: Видавництво «Альфа-ППК», 2019. 50 с.
53. Стафійчук В.І. Політична географія світу: Навч. посіб. Київ, 2016.
54. Топчієв О.Г. Методологічні трансформації і сучасні парадигми в географії // Український географічний журнал. 2010. №2. С. 22-25.
55. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. Одеса: Астропринт, 2005.
56. Формування метрополісних регіонів України: досвід Києва: Монографія / за ред. Г. Підгрушного та Н. Провотар. Київ, 2023. 209с.
57. Шищенко П.Г. Геоєкологія України. Підручник / П.Г. Шищенко, О.П. Гавриленко. К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. 494 с.

58. Шищенко П.Г. Конструктивно-географічні основи раціонального природокористування. П.Г. Шищенко, О.П. Гавриленко. К.: ДП «Прінт Сервіс», 2015. 395 с.
59. Штойко П.І. Концепції природознавства: навч. посібник / П.І. Штойко. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 456 с.
60. Aitken S., Valentine G. *Approaches to Human Geography*. SAGE Publications, 2006.
61. Anderson K., Domosh, Pile S., Thrift N. (eds.). *Handbook of Cultural Geography*. SAGE Publications, 2003.
62. Bilous, L., Shyshchenko, P., Samoilenko, V., Havrylenko O. (2020). Landscape-ecological identification of Geopathic Stress Zones for electromagnetic monitoring., XV International Scientific Conference ‘Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment’, Nov. 2021, Kyiv, V.2021: 1-6. <http://dx.doi.org/10.3997/2214-4609.20215K2094>
63. Buggle, B., Glazer, B., Humbach, U., Gerasimenko, N., Markovich, S., 2011. An evaluation of geochemical weathering indices in loess –paleosol studies. *Quaternary International* 240 (1-2).
64. Henn S., Lang T., Sgibnev W., Ehrlich K. (eds). *Understanding Geographies of Polarization and Peripheralization*. Palgrave Macmillan, 2015.
65. Horton J., Kraftl P. *Cultural Geographies. An Introduction*. Routledge, 2014.
66. John A. Agnew J.A., Duncan J.S. *The Wiley-Blackwell Companion to Human Geography*. Blackwell Publishing Ltd, 2011.
67. Kiptenko V. Globalization: the Geographical Nexus // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія1(66).. Київ -2017 - С. 37-41.
68. Kitchin R., Thrift N. (eds.). *International Encyclopedia of Human Geography*. Elsevier, 2009.
68. Knox P., Pinch S. *Urban Social Geography*. Pearson Education Ltd, 2010.
69. Smith S.J., Pain R., Marston S.A., Jones J.P. (eds.). *The SAGE Handbook of Social Geographies*. SAGE Publications, 2010.
70. Wikle, C. K., Zammit-Mangion, A., & Cressie, N. (2019). *Spatio-Temporal Statistics with R*. Boca Raton, Florida : CRC Press, [2017]: Chapman and Hall/CRC. <https://doi.org/10.1201/9781351769723>